

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ОБСТАНОВКА В ПРИКОРДОННИХ РАЙОНАХ ДОНБАСУ НА ПОЧАТКУ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ У 2014 РОЦІ

Олег Ананьїн

SOCIO-POLITICAL SITUATION IN THE BORDER REGIONS OF DONBAS AT THE BEGINNING OF RUSSIAN AGGRESSION IN 2014

Oleh Ananin

The relevance of the study is due to the need to study the methods of hybrid warfare used by the Russian aggressor against Ukraine. In the spring of 2014, illegal anti-Ukrainian protest actions were organized by Russian special services in the border regions of Donbas, which were supported by local collaborators. Forced seizure of administrative buildings of local authorities continued. Pro-Russian groups of the Ukrainian local population prevented the anti-terrorist operation in every possible way, in particular, they blocked units of the Armed Forces and obstructed the work of law enforcement agencies. In the captured territories, local collaborators managed, with the assistance of Russian curators, to hold an illegal so-called "referendum" on secession from Ukraine, which was a political method of legalizing actions aimed at destroying Ukrainian statehood in certain areas of Donbas. All of the above took place in conditions of complete loss of control over the socio-political situation in the border areas on the part of local authorities, law enforcement agencies, and the complication of the involvement of Ukrainian military formations in the actions. Ukrainian historical experience has confirmed the general world practice of armed conflicts, during which the transformation of social confrontation into an open armed conflict occurs under the influence of certain socio-political conditions. The only difference is that these conditions have their own specific characteristics for each armed conflict. At the same time, relations with the Russian Federation continued to worsen in the sphere of ensuring the appropriate level of border security on the common section of the state border. Despite Ukraine's efforts to stabilize the situation politically, the Russian Federation did not take appropriate measures and continued to act as a destabilizing factor in the border regions of the Ukrainian Donbas.

Keywords: history of the war in Donbas, Russian-Ukrainian war, socio-political situation, armed aggression, hybrid war, border regions.

Неоголошена війна РФ проти України наочно продемонструвала, що і в XXI ст. застосування воєнної сили для розв'язання спірних питань у міждержавних стосунках не зникло із методів міжнародної політики. Разом з цим, ця війна посилила трансформації сучасного світового порядку, які інтенсифікували пошук новітніх гуманітарних основ геополітичних взаємин та ефективних механізмів міжнародної безпеки. Як стверджує сучасний український історик П. Гай-Нижник: «... гуманістичні принципи розв'язання цивілізаційних криз і вузлових протиріч світового перерозподілу сфер впливів часто поступаються силовим методам, що за сучасних умов набувають тотальних ознак і мають гібридизовану форму» (Гай-Нижник 2016, с. 7). Тому правомірно стверджувати, що актуальність заявленої теми обумовлена необхідністю вивчення методів гібридної війни, які застосовував проти України російський агресор. Як відомо, більшість із таких методів полягали в поєднаному використанні політичного тиску, дезінформації, інформаційно-психологічних операцій, етнічних протиріч тощо на тлі ускладнення загальної суспільно-політичної ситуації в країні. Таким чином у сучасних історичних дослідженнях аналіз суспільно-політичної обстановки, що склалася у прикордонних регіонах України, з яких у 2014 році розпочалася неоголошена війна проти України, необхідний для формування чіткого

розуміння природи російської гібридної війни, аналізу її еволюції та узагальнення історичного досвіду протидії подібним воєнним загрозам.

З-посеред досліджень історії суспільно-політичних питань під час російсько-української війни загалом можна виокремити праці з досить широкого кола знань, зокрема таких вчених, як В. Борисенко, П. Гай-Нижник, В. Головка, І. Рущенко, В. Тетерятник, І. Тодоров, А. Цуриков, Л. Чекаленко (Борисенко 2022; Гай-Нижник 2016; Головка 2015; Рущенко 2015; Тетерятник 2020; Тодоров 2016; Цуриков 2018; Чекаленко 2020) та інших. Але не можна стверджувати, що мета щодо визначення суспільно-політичних процесів вже досягнута, особливо у контексті досліджень такого багатогранного суспільного явища як війна.

Мета статті – проаналізувати суспільно-політичну обстановку у прикордонних районах українського Донбасу на початку російської збройної агресії у 2014 році.

У березні 2014 року після окупації частини території України АР Крим державне керівництво РФ спрямувало зусилля своїх спецслужб на дестабілізацію суспільно-політичної ситуації на українському Донбасі. Так у прикордонних районах Луганської та Донецької областей спецслужбами РФ було організовано незаконні антиукраїнські протестні акції щодо, так званого, визначення статусу Донбасу, які були підтримані місцевими колаборантами з числа українських громадян. У цей же час, за сприянням російських кураторів, керівництво місцевих органів державної влади Луганської та Донецької областей та правоохоронних органів почало відкритий саботаж наказів законного Уряду із Києва, який поступово перейшов у відкрите збройне протистояння. Сучасний український історик В. Головка звертав увагу на послідовність подій, які відбулися одразу після окупації Криму. «Після формального завершення анексії півострова ... стартувала нова хвиля вуличних акцій і захоплень адміністративних будівель: на цей раз у них брали участь не лише місцеві проросійські агенти впливу та політичні маргінали (включаючи тих, хто організовував антиукраїнські заходи на Криму), але й російські громадяни, у тому числі співробітники спецслужб. При цьому змінився характер гасел – вийшовши за рамки внутрішньополітичної дискусії вони стали антиукраїнськими або сепаратистськими» (Головка 2015, с. 186).

Сучасні військові фахівці з приводу такої ситуації звертали увагу на те, що на скоординованість дій місцевих колаборантів та російських спецслужб вказувало те, що одночасно, 6 квітня 2014 року, вони захопили будівлю обласної державної адміністрації у Донецьку, а в Луганську – будівлю управління Служби безпеки України. Наступного дня, 7 квітня 2014 року місцеві колаборанти з числа українських громадян проголосили про створення так званої «Донецької народної республіки», а в Луганську про створення так званого «штабу Південно-Східного спротиву» та висунули вимоги до законної державної влади щодо виходу східних регіонів зі складу України. Цьому сприяла бездіяльність місцевих органів влади та правоохоронців, які не змогли припинити розвиток кризової ситуації. У Луганську 11 квітня 2014 року озброєні угруповання колаборантів взяли в облогу обласну раду та висунули гасла про невизнання існуючої державної влади в Україні та проголошення так званої «Луганської Народної Республіки». За визначенням сучасних військових фахівців про узгодженість протиправних дій російських спецслужб та місцевих колаборантів свідчать факти одночасного захоплення 12 квітня 2014 року міської ради в Артемівську (Бахмут), відділка МВС та міської ради у Краматорську, невдала спроба збройного захоплення міськради у Горлівці. Того ж дня озброєне угруповання з числа російських та українських громадян, за матеріально-технічної підтримки російських спецслужб захопило адмінбудівлю міської адміністрації в Слов'янську (Воєнні аспекти протидії «гібридній» агресії 2020, с. 27–28).

Про те, що ті події були не випадковими і аж ніяк не спонтанним протестним виявом місцевої спільноти, свідчило і те, що протягом березня-квітня по закордону Донецької та Луганської областей, зокрема на території Ростовської області та ряду інших суміжних з Україною областей РФ спостерігалось розгортання значного ударного угруповання російських збройних сил (Аналітичне зведення 2014). Така ситуація давала привід державному керівництву України вважати, що відбувається повномасштабна підготовка РФ до збройної агресії зі східного напрямку.

Тим часом у прикордонних районах Донецької та Луганської областей обстановка мала тенденцію до подальшого загострення. Озброєні місцеві колаборанти скоювали групові напади на підрозділи правоохоронних органів України, об'єкти банківської системи та ЗМІ з метою їх захоплення, блокували військові об'єкти, залякували місцеве цивільне населення, захоплювали заручників (Цуриков 2018, с. 247) тощо.

Через пряму загрозу територіальній цілісності та суверенітету України, задля зупинення тероризму, організованого російськими спецслужбами у східних регіонах держави, необхідність

залучення всіх сил та засобів сектору безпеки і оборони державним керівництвом 14 квітня 2014 року було ухвалено рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України», що стало початком широкомасштабної антитерористичної операції (далі – АТО).

Згідно аналітичних документів Державної прикордонної служби України (Біла книга-2014 2014), із загостренням суспільно-політичної ситуації у квітні 2014 року, особливо у прикордонних районах Донбасу, активізувалися спроби блокування прикордонних підрозділів, перешкоджання виконанню прикордонниками контрольних процедур на державному кордоні. При цьому місцеві колаборанти проводили агітацію з керівництвом підрозділів охорони кордону та з персоналом, щодо переходу українських прикордонників на бік незаконних окупаційних російських адміністрацій «ДНР-ЛНР». Через значний відсоток укомплектованості підрозділів військовослужбовцями за контрактом з числа місцевих мешканців колаборанти вдавалися до залякування та шантажу прикордонників, а також чинили психологічний тиск через членів їх сімей та родичів. Резонансними протиправними подіями на державному кордоні мали місце: активні спроби блокування, захоплення та обстріли прикордонних нарядів у районах Амвросіївки, Бірюкове, Дібровки, Дмитрівки, Дружківки, Іловайська, Краснодона, Маріуполя, Свердловська, Станиці Луганської; напади незаконних збройних формувань місцевих колаборантів на пункти пропуску через державний кордон «Довжанський», «Ізварине», «Червонопартизанськ» тощо; озброєні напади на підрозділи охорони кордону «Дякове», «Свердловськ», «Станично-Луганське», тощо (Біла книга-2014 2014, с. 12).

Разом з цим не зважаючи на зусилля державного керівництва України щодо стабілізації ситуації політичним шляхом РФ не вживала відповідних кроків та продовжувала виступати дестабілізуючим чинником у прикордонних районах українського Донбасу. При цьому аналіз обстановки свідчив про подальше загострення відносин з РФ щодо забезпечення належного рівня прикордонної безпеки на спільній ділянці кордону. Російська сторона цинічно ігнорувала офіційні звернення України про чисельні факти порушення державного кордону та повітряного простору України з боку РФ. При цьому незаконні збройні формування місцевих колаборантів російських окупаційних адміністрацій «ДНР-ЛНР» діяли підступно, нехтуючи законодавством та міжнародним правом. Зазвичай вони вдавалися до партизанських методів ведення війни, артилерійських обстрілів місць дислокації прикордонників, мінування маршрутів руху прикордонних нарядів тощо (Біла книга-2014 2014, с. 13–14).

Деякі українські прикордонники залишили свої спогади про події у східних прикордонних районах навесні 2014 року. Так начальник Луганського прикордонного загону давав свою характеристику обстановці, що склалася на Луганщині. «В області почастішали розбійні напади із застосуванням автоматичної зброї, убивства та грабежі. На створених так званою «Луганською народною армією» блокпостах процвітають мародерство та бандитизм. Невідомі озброєні люди регулярно зупиняють легковий автотранспорт, які завозять до області пальне та продукти. І часто такі примусові зупинки обертаються насильницьким заволодінням автомобілів... Нашим співробітникам неодноразово висувалися ультиматуми щодо складання зброї та переходу на бік так званої «Луганської народної республіки». Є озброєні напади на підрозділи, прикордонні наряди, а також захоплення зброї... Ускладнена висилка прикордонних нарядів на «зелені» ділянки. І вкрай непросто організувати підвезення до підрозділів продуктів харчування та пального. Суттєво обмежено використання у разі ускладнення обстановки додаткових сил та резервів... Проблеми у тій чи іншій мірі є по всій лінії держкордону. У будь-яку мить може статися усе, що завгодно. Утім, найбільшу тривогу викликає стан справ на відділах «Дякове», «Бірюкове», «Свердловськ», «Краснодон», «Станично-Луганське» та «Красна Талівка... І в цілому, на жаль, особливої готовності надавати нам допомогу в населення, за невеликим виключенням, сьогодні немає. Прикро, проте ідеї штучної «федералізації» та створення «Луганської народної республіки» тьмарять свідомість багатьох луганчан. Звичайно, ми щосили цьому протидіємо. На півночі області ситуація краще. Місцеві жителі до прикордонників тут лояльніші, та, майже, як і раніше, надають нам необхідну для служби допомогу» (В облозі: Луганщина 2014, с. 6). У Донецькій області суспільно-політична обстановка була таж сама. За спогадами прикордонників з Донеччини щодо відношення до них місцевого населення, то воно було неоднозначне. У кожному районі воно було різним. У більшості випадків з місцевим населенням вдавалося налагодити конструктивний діалог. Здебільшого люди розуміли, що подальше нагнітання й без того складної суспільно-політичної ситуації призведе до гуманітарної катастрофи у регіоні. У випадку виникнення масштабного збройного конфлікту, у першу чергу, постраждало б мирне населення. Тому різні приватні особи та громадські організації нада-

вали прикордонним підрозділам посильну допомогу, зокрема продуктами харчування, паливно-мастильними та будівельними матеріалами. Значна допомога надходила від керівництва Донецької області. Зокрема, обласне керівництво надало будівельну техніку, за допомогою якої здійснювалося інженерне облаштування деяких ділянок державного кордону. На цьому тлі різні угруповання колаборантів не полишали спроб примусити прикордонників перейти на бік російської окупаційної адміністрації «ДНР». Часом колаборанти вдавалися до відвертого шантажу особового складу та членів їх сімей з погрозами фізичної розправи (Протистояння: Донеччина 2014, с. 4; Олег Цевельов: «Терористи діють підступно, ігноруючи мораль, законодавство, міжнародне право» 2014, с. 4).

Голова Державної прикордонної служби України М. Литвин залишив свої спогади про весну 2014 року. «Квітень 2014 року можна визначити як період, коли ініціатива перебувала на стороні проросійськи налаштованих сепаратистів, а також озброєного ядра бойовиків. 13 квітня під контролем так званої «ДНР» опинилися міста Єнакієво, Макіївка й Маріуполь, 14 квітня – Горлівка, Харцизьк Жданівка, Кіровське, 16 квітня – Новоазовськ, 18 квітня – Сіверськ, 19 квітня Комсомольське, Старобешеве, 1 травня – Красноармійськ, Родимське. Сепаратисти захопили державні адміністрації в Донецьку, Луганську, будівлі СБУ в Луганській і Донецькій областях. В усіх цих містах вони діяли за однією схемою: спочатку мітинги, проросійські й антиукраїнські гасла, потім збурений натовп з-поміж місцевих жителів захоплює необхідні об'єкти, далі – формування загонів «самооборони» та їхнє озброєння захопленою у СБУ та МВС зброєю» (Литвин 2019, с. 258). Разом з тим з початком АТО в Донецькій та Луганській областях помітно посилюлася і активність дій підрозділів збройних сил РФ. Поблизу державного кордону України почастішали провокації з боку російських військових підрозділів із залученням місцевого українського населення. Так 24 квітня на трасі м. Ростов-на-Дону (РФ) – с. Гуково (РФ) спостерігався рух колони військової техніки у складі до 200 одиниць Колонна рухалася у бік України у напрямку пункту пропуску через державний кордон «Довжанський» (Луганська область). На техніці було встановлено російські державні прапори та символіка миротворчого контингенту. У цей час з боку української території біля пункту пропуску «Довжанський» зібрався натовп до 100 осіб з числа місцевих мешканців, в тому числі жінки з дітьми (Аналітичне зведення 2014). Частина осіб тримали російські прапори та різну радянську символіку з антиукраїнськими гаслами. Так створився стихійний мітинг, на якому громадяни агресивно вимагали від прикордонників пропустити на територію України «миротворчі сили» РФ на що отримали категоричну відмову. Після цього частина мітингувальників перекинула рух автотранспорту через пункту пропуску в обох напрямках, чим унеможливили здійснення прикордонного та митного оформлення. Мітингувальники вимагали припинити роботу пункту пропуску, пропустити на територію України «російських миротворців» які прийдуть рятувати їх від «бандерівців». Лунали заклики до російського президента ввести війська в Україну. Двоє мітингувальників встановили на вищій мобільного зв'язку, що була розташована поблизу пункту пропуску російський прапор (Аналітичне зведення 2014). Ситуація напружувалася з кожною хвилиною та загрожувала вийти з під контроль. Шляхом важких перемовин зміні прикордонних нарядів вдалося вмовити громадян розблокувати пункт пропуску та не допустити безладу та кровопролиття. Майже годину роботу пункту пропуску «Довжанський» було паралізовано. Врешті-решт мітингувальники звільнили під'їзні шляхи до пункту пропуску, рух автотранспорту й прикордонне та митне оформлення було відновлено. Пізно ввечері мітингувальники розійшлися. Із перебігу зазначених подій можна зробити висновок, що мітинг як захід був ретельно спланований та координувався певними зацікавленими особами, як з української території так і з РФ. Можливо саме день 24 квітня 2014 року мав стати днем вторгнення в Україну військових підрозділів РФ, яке антиукраїнські сили намагалися приховати під виглядом «миротворчого контингенту», а пункт пропуску через державний кордон «Довжанський» Луганського загону – місцем вторгнення. Але у результаті злагоджених дій прикордонників у пункті пропуску цей план не здійснився.

Щодо подібних провокацій, то за спогадами М. Литвина, вже 1 травня 2014 року поблизу пункту пропуску Успенка (Донецька область) прикордонники виявили замасковану російську військову техніку із написами українською й російською мовами «Миротворчі сили», а російські військовослужбовці при собі мали блакитні шоломи (Литвин 2019, с. 230).

Варто відзначити, що наочним підтвердженням тези про те, що проросійські колаборанти діяли терористичними методами, підступно, ігноруючи мораль, законодавство та міжнародне право слугував один показовий випадок. Так 25 квітня у Слов'янську місцевими колаборантами із російської окупаційної адміністрації «ДНР» було захоплено в заручники групу військових спостерігачів ОБСЄ (Антитерористичний центр при СБ України інформує). Вона складалася

з громадян Німеччини, Данії, Польщі, Швеції та Чехії, загалом вісім осіб. Метою роботи групи була фіксація фактів незаконної військової діяльності поблизу кордону та провокативних дій, спрямованих на дестабілізацію обстановки в Україні. На офіційному сайті СБУ зазначалося: «На сьогоднішній день офіційні представники ОБСЄ утримуються в нелюдських умовах у підвальному приміщенні штабу терористів. Серед затриманих є людина, яка невідкладно потребує медичної допомоги. Штаб АТО на місці готовий її надати. Терористи відмовляються та не дають можливості допомогти заручникам. Розуміючи неминучість покарання, терористи планують використати заручників живим щитом, фактично тероризуючи усю міжнародну спільноту, усі країни-члени ОБСЄ. Самі терористи заявляють, що свої дії вони узгоджують з російською стороною. Українська сторона наголошує на крайній необхідності того, щоб РФ офіційно відмежувалась та засудила терористичні дії у Слов'янську, підтримала, як один із членів ОБСЄ, невідкладне та безумовне звільнення заручників, надання їм медичної та іншої допомоги» (Антитерористичний центр при СБ України інформує). Однак звільнити спостерігачів вдалося лише 2 травня. Цим злочином ватажки місцевих колаборантів із російської окупаційної адміністрації «ДНР» продемонстрували своє справжнє ставлення до міжнародних правил та нехтування намаганням України й міжнародних організацій організувати роботу з урегулювання конфлікту політичним шляхом.

За спогадами вищезгаданого М. Литвина подальший розвиток суспільно-політичної обстановки мав тенденцію до різкого погіршення. «У травні дестабілізація на Сході країни набула загрозливих вимірів. Тривали силові захоплення адміністративних будівель у Донецькій та Луганській областях, проросійські налаштовані групи населення всіляко перешкоджали проведенню АТО, зокрема блокували підрозділи ЗСУ під час їхнього переміщення для виконання завдань. У захоплених містах і селах повним ходом йшла підготовка до проведення так званого референдуму про відділення від України, що було нічим іншим як технологічним прийомом із легалізації дій із знищення державності в окремих районах Донецької й Луганської областей» (Литвин 2019, с. 259). Такі події сучасний український вчений І. Рущенко визначив, як «підривні соціальні технології», які спецслужби РФ використали проти України. Основою таких технологій стало розгортання масових антиурядових акцій під прикриттям тези щодо реалізації демократичних прав громадян (Рущенко 2015).

11 травня відбувся фейковий «референдум» про «незалежність» так званих «ДНР-ЛНР», якому ніяк не перешкодили місцеві органи державної влади та правоохоронні органи. 24 травня у Донецьку відбулася антиукраїнська акція, яку місцеві колаборанти проголосили як «з'їзд народних представників регіонів Південного Сходу України». Метою акції було оголосити відокремлення від України восьми регіонів: Дніпропетровщини, Донеччини, Запоріжжя, Луганщини, Миколаївщини, Одещини, Харківщини, Херсонщини шляхом проголошення створення псевдодержавного утворення «Новоросія». Для висвітлення в медіапросторі та пропагандистського забезпечення в РФ цього незаконного антиукраїнського заходу були залучені російські журналісти телеканалу «Росія-24» (СМІ: терористи из «ДНР» и «ЛНР» объединились).

Щодо реального рівня підтримки місцевого населення фейкових «референдумів», організованих російськими спецслужбами на Донбасі навесні 2014 року, то варто звернути увагу на деякі соціологічні дослідження. Зокрема, І. Тодоров, із посиланням на аналітичну громадську організацію «Донецький інститут соціальних досліджень і політичного аналізу» наводив відомості із опитування громадської думки мешканців Донецька у березні 2014 року (Тодоров 2016, с. 252). Отже, згідно з отриманими даними прихильників єдності України було 66%. Прихильників входження Донецької області до складу РФ з тими, хто висловився за фактичне входження України до складу союзу, аналогічного СРСР, – 27%. Всього 5% бачили область як окреме державне утворення. Водночас теза про переважну орієнтацію донеччан на РФ тоді не підтвердилася розподілом відповідей на питання про самоідентифікацію. Більше ніж третина місцевих мешканців ідентифікували себе як громадяни України, а 21% місцевих, ідентифікували себе як російськомовних мешканців України. Сумарно ці дві групи склали 58%, а однозначно на РФ орієнтувалася лише третина респондентів (Тодоров 2016, с. 252). Підсумовуючи наведені результати, І. Тодоров зазначав: «Криза на Донбасі стала яскравим віддзеркаленням кризи пострадянської ментальності з притаманними їй відсутністю бачення перспектив та розуміння шляхів її досягнення, яка чим далі загострювалася на тлі соціальної стагнації» (Тодоров 2016, с. 252).

Взагалі, український досвід весни 2014 року підтвердив загальну світову практику збройних конфліктів кін. ХХ – поч. ХХІ ст. Отже різка трансформація суспільного протистояння у відкритий збройний конфлікт, частіше всього, відбувається під впливом певних суспільно-політичних умов. Різниця лише у тому, що для кожного збройного конфлікту цим умовам притаманні

свої конкретні ознаки. Зокрема, для України суспільні умови полягали у низькому рівні життя у прикордонних регіонах Донбасу. Передовсім це стало причиною невдоволення місцевого населення соціальною політикою центральної державної влади. Крім того, частина населення перебувала під впливом пропагандистських закликів, що в Україні утискують російськомовне населення. Через такий вплив збільшувалася група так званого проросійськи налаштованих місцевих мешканців. Іншою групою можна вважати людей, які сумували за усім радянським і були невдоволені українською владою, бо, на їх розсуд, вона не була спроможною забезпечити їм ту стабільність, яка була при СРСР. Як зазначає сучасна етнологиня В. Борисенко, серед таких громадян спостерігається найбільша частка людей, в яких відсутня чітка ідеологічна позиція (Борисенко 2022, с. 11). Інший український дослідник, В. Тетерятник зазначав, що вивчаючи ситуацію на Донбасі у 2014 році, не можна не враховувати демографічний стан в регіоні. Отже, у 2014 році на Донбасі нараховувалось близько 40% етнічних росіян від загальної чисельності населення регіону. Зважаючи на активну пропаганду РФ, ідей «русского миру» стає зрозумілим, що значна частина саме цієї частки суспільства бачили себе саме у Митному Союзі (Тетерятник 2020, с. 91). Л. Чекаленко стверджувала, що не можна ігнорувати вплив на ситуацію зовнішнього чинника. Зокрема, ще наприкінці 1990-х – початку 2000-х років РФ через регіональні зв'язки і представництва земляцтва шахтарів у Москві напяму втручалася в ситуацію на українському Донбасі, закликаючи поновити регіональні права, створити свою відокремлену республіку, перерозподілити статки області тощо (Чекаленко 2020, с. 97).

Політичні умови полягали в існуючому рівні контролю урядових сил над районом бойових дій на весні 2014 року, що в тій чи іншій мірі впливало на можливості незаконних збройних формувань здійснювати там свою протиправну діяльність. Чим вище був рівень контролю урядових сил, тим менше була активність місцевих колаборантів і навпаки. Очільники місцевих незаконних збройних формувань створювали свої керівні органи, які намагалися перебрати на себе функції державних органів. Так у Луганській і Донецькій областях московські куратори організували підконтрольні РФ окупаційні адміністрації у вигляді квазідержавних утворень «ЛНР-ДНР». Це робилося з метою порушення роботи законних українських органів державної влади в регіоні. При цьому рівень законного українського урядового контролю у прикордонні значно знижувався, по мірі того як російські окупаційні адміністрації «ЛНР-ДНР» брали на себе функції, що раніше здійснювалися законним державним керівництвом.

У випадку українського Донбасу 2014 року, перелічені чинники підвищували шанси російського агресора і організованих ним із місцевих колаборантів незаконних збройних формувань у досягненні кінцевої мети своїх деструктивних дій – порушення територіальної цілісності України шляхом відокремлення від неї Луганської та Донецької областей.

Аналіз суспільно-політичної обстановки в прикордонних районах українського Донбасу на початку російської агресії дає змогу сформулювати наступні висновки. Отже, суспільно-політична обстановка, яка склалася навесні 2014 року у прикордонні Луганської та Донецької областей характеризувалася:

проявами агресивних намірів та проведенням заходів щодо порушення державного кордону і вторгнення військ РФ на територію України;

нарощування РФ в прикордонних з Україною областях ударних угруповань своїх збройних сил поблизу державного кордону України;

збройними провокаціями, організованими військами РФ на державному кордоні з метою підтримки соціальної напруженості в прикордонних районах Луганської та Донецької областей;

неконтрольованим з боку центральної влади України різким спалахом у прикордонних регіонах соціальної напруги через певні суспільно-політичні чинники на основі суспільних, політичних та етнічних протиріч;

стрімким процесом активізації різноманітних незаконних збройних формувань, створених місцевими колаборантами, що полягало в облаштуванні блокпостів на автошляхах та періодичних нападах на підрозділи правоохоронних органів, ЗСУ та місцеві органи влади;

зростанням сепаратистського руху через організацію та підтримку із РФ у прикордонних регіонах України російських окупаційних адміністрацій «ЛНР-ДНР»;

масштабною антиукраїнською інформаційною кампанією російських ЗМІ щодо дискредитації органів державної влади України та відсутність дієвих механізмів, сил та засобів щодо інформаційної протидії противнику;

постійний психологічний тиск (шантаж, погрози) з боку представників місцевих колаборантів на особовий склад правоохоронних органів та ЗСУ.

Поступове ускладнення суспільно-політичної обстановки супроводжувалося акціями непокори, що при певних обставинах суспільно-політичного характеру дозволило антиукраїнським деструктивним силам за всебічної підтримки із РФ спровокувати збройний конфлікт на теренах українського Донбасу.

Все вищезначене відбувалося в умовах повної втрати контролю над суспільно-політичною ситуацією у прикордонних районах з боку державної влади, правоохоронних органів та ускладнення залучення до дій військових формувань України.

Перспективами подальших розвідок доцільно визначити дослідження суспільно-політичної обстановки в Криму на початку російської збройної агресії у 2014 році.

Список джерел та літератури

АНАЛІТИЧНЕ ЗВЕДЕННЯ про обстановку на державному кордоні та результати оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України, 2014, Адміністрація ДПСУ. Київ.

АНТИТЕРОРИСТИЧНИЙ ЦЕНТР при СБ України інформує. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=124575&cat_id=123450

БІЛА КНИГА-2014, 2014, Адміністрація ДПСУ. ТОВ «Дорадо-Друк». Київ.

БОРИСЕНКО, В., 2022, Дискусійні проблеми національної ідентичності під час російсько-української війни у XXI столітті. Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Випуск 68. Київ.

В ОБЛОЗІ: Луганщина, 2014, Прикордонник України. 30 трав. (№ 20).

ВОЄННІ АСПЕКТИ протидії «гібридній» агресії: досвід України: монографія / за ред. А. М. Сиротенко, 2020, Київ. НУОУ.

ГАЙ-НИЖНИК, П., ЗАЛІЗНЯК, Л., КРАСНОДЕМСЬКА, І. та ін., упорядн. П. ГАЙ-НИЖНИК, 2016, Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики. Київ. «МП Леся».

ГОЛОВКО В., 2015, Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.). Український історичний журнал. № 3 (522).

ЛИТВИН, М., 2019, Лінія розмежування. Київ. Гамазин.

ОЛЕГ ЦЕВЕЛЬОВ: «Терористи діють підступно, ігноруючи мораль, законодавство, міжнародне право», 2014, Прикордонник України. 18 лип. (№ 27).

ПРОТИСТОЯННЯ: Донеччина, 2014, Прикордонник України. 30 трав. (№ 21).

РУЩЕНКО, І., 2015, Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. Харків. ФОП Павленко О. Г.

СМИ: терористи из «ДНР» и «ЛНР» объединились. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unian.net/politics/921422-smi-terroristy-iz-dnr-i-lnr-obyedinilis.html>

ТЕТЕРЯТНИК, В., 2020. Військово-політичні наслідки конфлікту на Донбасі. Війна на Донбасі. 2014–2019 рр.: зб. матеріалів V Всеукр. наук. військ.-істор. конф., 7 трав. Київ. НВІМУ.

ТОДОРОВ, І., 2016, Внутрішні витоки та зовнішні чинники російської агресії на Донбасі. Російська окупація та деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Київ. «МП Леся».

ЦУРИКОВ, А., 2018, Характеристика незаконних збройних формувань, які діяли в окремих районах Донецької та Луганської областей у 2014 році. Війна на Донбасі. 2014–2017 рр.: зб. матеріалів III Всеукр. наук. військ.-істор. конф., 19 квіт. Київ. НВІМУ.

ЧЕКАЛЕНКО, Л., 2020, Наслідки військової агресії Росії проти України. Війна на Донбасі. 2014–2019 рр.: зб. матеріалів V Всеукр. наук. військ.-істор. конф., 7 трав. Київ. НВІМУ.

References

ANALITYCHNE ZVEDENNIA pro obstanovku na derzhavnomu kordoni ta rezultaty operativno-sluzhbovoi diialnosti Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy [Analytical Summary of the situation at the state border and the results of operational and service activities of the State Border Service of Ukraine], 2014, DPSU administration. Kyiv. [In Ukrainian].

ANTYTERORYSTYCHNYI TSENTR pry SB Ukrainy informuie [The Anti-Terrorist Center at the Security Service of Ukraine informs]. [Online]. Available from: http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=124575&cat_id=123450 [In Ukrainian].

BORYSENKO, V., 2022, Dyskusiini problemy natsionalnoi identychnosti pid chas rosiisko-ukrainskoi viini u XXI stolitti [Discussion issues of national identity during the Russian-Ukrainian war in the XXI century]. Ethnic history of the peoples of Europe: Collection of scientific works. Issue 68. Kyiv. [In Ukrainian].

CHEKALENKO, L., 2020, Naslidky viiskovoi ahresii Rosii proty Ukrainy [Consequences of Russia's military aggression against Ukraine]. The war in Donbas. 2014–2019: coll. materials V Ukrainian. of science military history conference, May 7. Kyiv. NMHMU. [In Ukrainian].

GOLOVKO, V., 2015, Ukraina v umovakh antyterorystychnoi operatsii ta rosiiskoi zbroinoi agresii (2014 r.) [Ukraine in the conditions of the anti-terrorist operation and Russian armed aggression (2014)]. Ukrainian Historical Journal. № 3 (522). [In Ukrainian].

HAI-NYZHNYK, P., ZALIZNIAK, L., KRASNODEMSKA, I. and others, arranger P. HAI-NYZHNYK, 2016, Ahresiiia Rosii proty Ukrainy: istorychni peredumovy ta suchasni vyklyky [Russia's aggression against Ukraine: historical background and modern challenges]. Kyiv. «MP Lesya». [In Ukrainian].

LYTVYN, M., 2019, Liniia rozmezhuвання [Line of demarcation]. Kyiv. Hamazin. [In Ukrainian].

OLEH TSEVELOV: «Terorysty diit pidstupno, ihnoruiuchy moral, zakonodavstvo, mizhnarodne pravo», 2014 [«Terrorists act insidiously, ignoring morality, legislation, international law»]. Border guard of Ukraine. July 18 (№ 27). [In Ukrainian].

PROTYSTOIANNIA: Donechchyna, [Confrontation: Donetsk region], 2014, Border guard of Ukraine. May 30 (№ 21). [In Ukrainian].

RUSHCHENKO, I., 2015, Rosiisko-ukrainska hibrydna viina: pohliad sotsioloha [Russian-Ukrainian hybrid war: a sociologist's view]: monograph. Kharkiv. FOP Pavlenko O. H. [In Ukrainian].

SMY: terrorystu iz «DNR» i «LNR» obedinilis [Media: terrorists from the «DNR» and «LNR» united]. [Online]. Available from: <https://www.unian.net/politics/921422-smi-terrorystyi-iz-dnr-i-lnr-obyedinilis.html>. [In Russian].

TETERIATNYK, V., 2020, Viiskovo-politychni naslidky konfliktu na Donbasi [Military and political consequences of the conflict in Donbas]. The war in Donbas. 2014–2019: coll. materials Vth Ukrainian. of science military history conference, May 7. Kyiv. NMHMU. [In Ukrainian].

TODOROV, I., 2016, Vnutrishni vytoky ta zovnishni chynnyky rosiiskoi ahresii na Donbasi [Internal sources and external factors of Russian aggression in Donbas]. Russian occupation and deoccupation of Ukraine: history, modern threats and challenges: materials of Ukrainian science and practice conf. Kyiv. «MP Lesya». [In Ukrainian].

TSURIKOV, A., 2018, Kharakterystyka nezakonnykh zbroinykh formuvan, yaki diialy v okremykh raionakh Donetskoi ta Luhanskoi oblasti u 2014 rotsi [Characteristics of illegal armed formations that operated in certain areas of Donetsk and Luhansk regions in 2014]. The war in Donbas. 2014–2017: coll. materials of III All-Ukrainian of science military history conference, April 19 Kyiv. NMHMU. [In Ukrainian].

V OBLOZI: Luhanshchyna [Under siege: Luhansk region], 2014, Border guard of Ukraine. May 30 (№ 20). [In Ukrainian].

VOIENNI ASPEKTY protydii «hibrydnii» ahresii: dosvid Ukrainy [Military aspects of countering «hybrid» aggression: the experience of Ukraine]: monograph. Syrotenko, A. M. (Ed), 2020, Kyiv. NUOU. [In Ukrainian].

WHITE BOOK-2014 [Bila knyha-2014], 2014, DPSU administration. «Dorado-Druk» LLC. Kyiv. [In Ukrainian].

Суспільно-політична обстановка в прикордонних районах Донбасу на початку російської агресії у 2014 році

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю вивчення методів гібридної війни, які застосовував проти України російський агресор. Навесні 2014 року у прикордонних районах Донбасу російськими спецслужбами було організовано незаконні антиукраїнські протестні акції, які підтримали місцеві колаборанти. Тривали силові захоплення адміністративних будівель органів місцевої влади. Проросійські налаштовані групи українського місцевого населення всіяко перешкождали проведенню антитерористичної операції, зокрема блокували підрозділи ЗСУ та перешкождали роботі правоохоронних органів. На захоплених

територіях місцевим колаборантам вдалося, за сприянням російських кураторів, провести незаконний, так званий, «референдум» про відокремлення від України, що було політичним методом з легалізації дій із знищення української державності в окремих районах Донбасу. Все вищезначене відбувалося в умовах повної втрати контролю над суспільно-політичною ситуацією в прикордонних районах з боку місцевої влади, правоохоронних органів та ускладнення залучення до дій військових формувань України. Український історичний досвід підтвердив загальну світову практику збройних конфліктів, під час яких трансформація суспільного протистояння у відкритий збройний конфлікт відбувається під впливом певних суспільно-політичних умов. Різниця лише у тому, що для кожного збройного конфлікту цим умовам притаманні свої конкретні ознаки. Разом з тим продовжувалося загострення відносин з РФ у сфері забезпечення належного рівня прикордонної безпеки на спільній ділянці державного кордону. Незважаючи на зусилля України щодо стабілізації ситуації політичним шляхом РФ не вживала відповідних заходів та продовжувала виступати дестабілізуючим чинником у прикордонних районах українського Донбасу.

Ключові слова: історія війни на Донбасі, російсько-українська війна, суспільно-політична обстановка, збройна агресія, гібридна війна, прикордонні райони.

Oleh Ananin, Candidate of Technical Sciences, Senior Research Fellow, Senior officer of the Main Development Program Monitoring Center (Office of Reforms) of the State Border Service of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

Олег Ананьїн, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, старший офіцер Головного центру супроводження програм розвитку (Офісу реформ) Державної прикордонної служби України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8757-1663>

Received: 25.04.2023

Advance Access Published: June, 2023